

НУТ – ПЕРСПЕКТИВНА КУЛЬТУРА ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ

Квітко Г. П., д. с.-г. н., професор, Михальчук Д. П., аспірант
Вінницький національний аграрний університет

Зернобобовим культурам належить вирішальна роль у світовому виробництві рослинного білка для потреб харчової та комбікормової промисловості. В умовах Лісостепу правобережного основними культурами харчового рослинного білка є горох посівний та квасоля.

Прогнозована зміна кліматичних умов у бік потепління та подовження тривалості посушливих періодів вегетації потребує

нетрадиційних для Лісостепу правобережного зернобобових культур взамін традиційному регіону вологолюбному гороху посівному.

Однією з перспективних зернобобових культур в Лісостепу правобережному в найближчій перспективі може стати нут посівний, який за агробіологічною та господарською характеристиками в змінених прогнозованих кліматичних умовах забезпечить сталє виробництво харчового білка.

За біологічними властивостями нут звичайний на відміну від гороху посівного характеризується як найбільш посухостійка, навіть жаростійка культура серед зернобобових. Проте на відміну від гороху витримує приморозки до $-8-10^{\circ}$ С. Транспіраційний коефіцієнт за вегетацію нуту становить 290-350, гороху посівного 400-600. До ґрунту, на відміну від гороху, нут маловимогливий, росте навіть на піщаних, супіщаних та засолених ґрунтах. За кількістю засвоєного азоту з повітря нут переважає горох, яка становить 86-150 кг/га проти 72 кг/га [1, с. 114].

На відміну від гороху зерно нуту не пошкоджується брухусом. Стебло нуту прямостояче і біб в період дозрівання не розтріскується на відміну від гороху. За господарськоцінними ознаками зерно нуту більш повноцінне, в порівнянні із зерном гороху, яке містить більше білка на 2%, жиру на 3,4%, а за амінокислотним складом дуже близький до ідеального білка ФАО [2, с. 102].

За оцінкою академіка НААН А. О. Бабича за урожайності нуту 25 ц/га збір протеїну становить 675 кг/га, жиру 112,5 кг/га, що відповідно більше в порівнянні з горохом при урожайності 30 ц/га. відповідно на 12 та 53,5 кг/га [2, с. 178]. Завдяки прямостоячому стеблу для боротьби з бур'янами в посівах нуту широкорядним способом застосовуються міжрядні обробітки. За рахунок відсутності шкідників притаманних гороху, суттєво зменшується шкідливе антропогенне навантаження інсектицидами. На відміну від гороху за повної стиглості зерна нуту застосовується тільки пряме комбайнування.

Результатами досліджень проведених впродовж 2012-2014 рр. на сірому лісовому ґрунті за більш посушливих гідротермічних умов, за меншої кількості опадів в період вегетації на 73 мм, більшої суми температур на 170° С та ГТК 1,17 свідчать про перспективу вирощування нуту звичайного в умовах Лісостепу правобережного. [4, с. 60-61].

Встановлено, що проходження фаз росту і розвитку нуту сорту Розанна та структура урожаю залежить від погодних умов періоду вегетації. У середньому за роки досліджень сходи нуту з'являлись через 11 діб від сівби за суми температур повітря 255° С, опадах 24 мм при ГТК 0,94. Міжфазний період від сходів до цвітіння становив 35-

37 діб, а період бобоутворення проходив упродовж 28-30 діб. У середньому за роки досліджень період вегетації сорту Розанна становив 94 діб за суми температур 1885°C за ГТК 1,04.

Сприятливим для формування оптимальної структури урожаю зерна був 2012р. коли за висоти рослин 62 ± 3 см за густоти рослин 900 тис. шт/га формувалось на рослині: гілок $9 \pm 1,1$ шт, бобів - $87 \pm 6,1$, насінин $92 \pm 3,6$, маси насіння - $2,35 \pm 0,18$ г. За цієї структури урожаю при внесенні НРК(60) насінева продуктивність становила - $2,12 \pm 0,16$ т/га.

Погодні умови 2014 р. були найбільш сприятливими для росту і розвитку та формування насіневої продуктивності у 2014 р. коли в період цвітіння та бобоутворення у липні - серпні температура повітря була більше норми на $+2,0 - 2,8^{\circ}\text{C}$ і становила $20,3-21,2^{\circ}\text{C}$ за ГТК 1,07 та 0,77. При висоті рослин 82 ± 3 см та норми висіву 700 тис. шт./га насінин кількість гілок на рослині $9 \pm 1,3$, бобів $88 \pm 5,3$, насінин $96 \pm 2,8$ шт., маси насіння 2,7 г. За визначеною структурою урожайність зерна становила 1,89 т/га.

Отже, нут посівний в умовах Лісостепу правобережного, за умов прогнозованого "глобального" потепління, за характеристикою біологічних властивостей та господарськоцінними ознаками слід вважати перспективною продовольчою культурою для виробництва органічної продукції рослинництва.

Література

1. Квітко Г. П. Перспективи вирощування нуту посівного в умовах Лісостепу України/ Г. П. Квітко, Д. П. Михальчук, В. В. Карасевич // Корми і кормовиробництво. Вип. 75.2013.- с.113-119.

2. Шерепітко В. В. Особливості прояву цінних ознак та результати штучного добору на крупність зерна рослин нуту (*Cicer arietinum* L.) / В. В. Шерепітко, О. Ф. Запарнюк //Зб. наук. пр. Вінницького національного аграрного університету. Серія : Сільськогосподарські науки Вип.5(92) Вінниця.-2014.- с. 102-112.

3. Бабич А. О. Проблема білка і вирощування зернових бобових культур./ Кормові і білкові ресурси світу. К.: 1995.-с. 176-180.

4. Квітко Г. П. Процеси росту, розвитку та формування структури урожаю нуту посівного в умовах Лісостепу правобережного/ Г. П. Квітко, Д. П. Михальчук // Зб. наук. пр. серія: Сільськогосподарські науки №83. Вип.6.- Вінниця.-2014.- с. 56-63.